

kryptologi
statskunskap
språk militär strateg
juridik taktik teknik
logistik språk HB
ekonomi IT juri

ÅRSÖVERSIKT 2013

MUST

© Försvarsmakten

Redaktör Must, Försvarsmakten: Carl Lövkrona.

Omslagsillustration FMV – FSV – Grafisk produktion: Anna-Karin Wetzig.

Foto Combat Camera, Försvarsmakten: Niklas Ehlén s. 3, 20;

Richard Kjaergaard s. 4; Lasse Sjögren s. 11; Anthon Thorstensson, s. 12, 15, 24-25;

Johan Lundahl s. 16-17, 18-19, 22, 34; Marie Rosenquist s. 35; Jimmy Croona s. 36.

Foto Must, Försvarsmakten: s. 7, 37.

Foto Försvarsmakten: s. 8, 11, 26-27.

Foto Sveriges ambassad i Washington: Ron Blunt s. 31.

Grafisk formgivning FMV – FSV – Grafisk produktion: Ann-Charlott Fornhed.

Tryck: FMV – FSV – Grafisk produktion – Lidingövägen 24, Stockholm.

ProdID 130115-001.

ÅRSÖVERSIKT 2013

MILITÄRA UNDERRÄTTELSE- OCH SÄKERHETSTJÄNSTEN

FÖRSVARSMAKTEN

Innehåll

Förord	3
Stöd till fredsbevarande insatser på Västra Balkan	4
Möte om Natos IT-system för insatser	8
Must version 1.0	9
Säkerhetskydd i förändring	12
Intensivt övningsår i Östersjön	14
Information till rätt person – och snabbt	16
Kan man förutse framtiden?	18
Säkerhetsprovning inom Försvarsmakten 1945-2013	20
Säkerhetsprovning i korthet	22
IT- och informationssäkerhet i fokus	24
Attaché med insikt i Washington	29
Granskning och kontroll	33
Utveckla underrättelse- och säkerhetstjänst för insatsorganisationen	35
Varför Must behöver FRA	36
Must och allmänheten	37
Om Must	38

Must 2013

Förra årets årsöversikt var den första i sitt slag. Den har mött positiva reaktioner. Mycket av det som Must gör måste vara hemligt, men mycket kan också berättas. Årsöversikten är ett sätt att sprida kunskap om vad Must är och vad Must gör, även om några tiotal sidor bara kan erbjuda glimtar av all vår verksamhet.

Must är fyllt av kompetenta och entusiastiska medarbetare som arbetar hårt. Det är tack vare alla dessa människor som Must löser sina uppgifter. I årsöversikten syns bara ett fåtal av dem, men min uppskattning är stor för allas insatser.

Alla år på Must är händelserika. 2013 var inget undantag. Samtidigt finns det ett starkt drag av kontinuitet. Våra grundläggande uppgifter ligger fast. Must levererar underrättelser till i första hand regeringen och Försvarsmakten. Must leder säkerhetstjänsten inom Försvarsmakten, leder och samordnar signalskyddstjänsten för totalförsvaret och håller samman Försvarsmaktens utveckling inom underrättelse- och säkerhetstjänsten.

Fast ligger också vikten av samarbete. Det är bara tillsammans med andra som Must kan lösa många av sina

uppgifter. Samarbetet med andra myndigheter i Sverige är centralt och utvecklas positivt. Men internationellt samarbete är också viktigt. Hot och säkerhetspolitiska utmaningar är ofta gränsöverskridande, och Försvarsmakten löser ofta uppgifter tillsammans med förband från andra länder. Därför måste också underrättelse- och säkerhetstjänster samarbeta med varandra.

Det finns också avbrott i kontinuiteten. Ett exempel på det är att Must under 2013 avslutade en 20-årig epok när det gäller Västra Balkan, där jag själv gjorde min första internationella insats för mer än 20 år sedan. Mer om Balkan längre fram.

När årsöversikten publiceras är det redan 2014. Det innebär att det är 20 år sedan Must bildades i sin nuvarande form. 20-årsjubileet avspeglas i någon mån redan i den här skriften. Men Must blickar inte bara bakåt. I nästa årsöversikt räknar jag med att skriva både om 20-årsjubileet och om hur Must ser framåt.

Gunnar Karlson
Chef Must

Stöd till fredsbevarande insatser på Västra Balkan

Försvarsmakten högtidliggjorde 2013 slutet på ett tjugoförårigt engagemang på Västra Balkan. Avvecklingen av den svenska truppinsatsen i Kosovo innebar också slutet på Musts bevakning av utvecklingen i regionen, både på plats i insatsområdet och centralt på Högkvarteret i Stockholm. Must har under åren lämnat stöd till de fredsbevarande insatserna och till beslutsfattare i Sverige. För Must har insatserna krävt såväl anpassningsförmåga som ökad samverkan med andra – erfarenheter som nu används för att stödja andra internationella insatser.

Den 20 oktober 2013 talade försvarsminister Karin Enström och överbefälhavare Sverker Göranson vid en ceremoni i Kosovos huvudstad Pristina. Ceremonin markerade att det sista svenska truppbidraget (KS 27) till insatsen KFOR togs hem, men det var också slutpunkten för tjugoför år av fredsbevarande operationer med svensk trupp i det forna Jugoslavien. Försvarsmaktens mångåriga engagemang för stabilitet och utveckling lyftes fram av försvarsministern och överbefälhavaren.

En återblick

Det kalla krigets slut gav upphov till genomgripande samhällsomvandlingar i Central- och Östeuropa. Jugoslavien var illa rustat för de politiska och ekonomiska utmaningarna. Motsättningar mellan delrepubliker och befolkningsgrupper påskyndade landets sönderfall. De konflikter som blossade upp först i Slovenien, Kroatien och Bosnien och senare i Kosovo och Makedonien påkallade att omvärlden agerade. FN och senare både Nato och EU – bägge med mandat från FN – inledde fredsbevarande, multinationella operationer.

Sverige bidrog med trupp till de fredsbevarande operationerna med start 1993. Inledningsvis låg tyngdpunkten

för insatserna i regionen på FN-insatsen och Nato-insatsen i Bosnien. Efter hand försköts fokus mot den Nato-ledda insatsen i Kosovo. De svenska truppbidragen var länge av skyttebataljons storlek. I Bosnien utsattes truppen för regelrätta strider och i Kosovo konfronterades man med våldsamma oroligheter. Även om Försvarsmakten hade lång erfarenhet av internationella insatser, innebar Västra Balkan stora utmaningar vad gäller hot och konfliktintensitet.

Behov av underrättelse- och säkerhetstjänst

Det blev tydligt att det fanns ett behov av underrättelse- och säkerhetstjänst för befälhavarna i de multinationella operationerna på Västra Balkan. Problemet var att de internationella organisationerna, som ledde insatserna, saknade förmåga att tillgodose behovet av inhämtning och analys av underrättelser. Istället förlitade sig befälhavarna på sina nationella underrättelsetjänster – de länder som hade möjlighet, lämnade stöd till sina landsmän.

Naturligtvis innebar det att stödet till operationerna varierade. För att komma till rätta med bristen introducerade Nato ett system där de truppbidragande länderna fick bidra med små underrättelseenheter, National Intelligence Cell (NIC). Dessa enheter ingick i de nationella truppbidragen och styrdes av de truppbidragande länderna, men hade till uppgift att stödja befälhavarna på plats. NIC:arna var så kallade nationella resurser.

Sverige – första icke-Natolandet med NIC

Sverige hade ett stort truppbidrag till den Nato-ledda insatsen IFOR i Bosnien, och i likhet med de andra truppbidragande länderna ett otillfredsställt behov av underrättelse- och säkerhetstjänst. Det kom dock att dröja en tid innan Försvarsmakten hade möjlighet att sända ut en egen NIC till IFOR:s högkvarter i Sarajevo. (Hur det gick till framgår av intervjun med den förste Mustchefen Erik Rossander på s. 10.)

Det var Must som fick i uppgift att sätta samman och sända ut en NIC till Bosnien. Så skedde 1996, även om etableringen började redan året innan. Sverige blev det första icke-Natolandet som hade en NIC på plats i Bosnien. Samarbetet med Nato på underrättelse- och säkerhetstjänstsidan fortsatte och senare etablerades även en svensk NIC inom ramen för KFOR i Kosovo. Fram till att den svenska truppinsatsen i Bosnien avvecklades 2006 ledde Must två NIC:ar på Västra Balkan.

Nytt koncept för stöd till insatser

Införandet av NIC-systemet innebar att Must började utveckla ett koncept för att ge stöd till Försvarmaktens internationella insatser. Det var dessutom nytt för Must att arbetsleda utsända enheter och utsänd personal i insatsområden. Den svenska NIC:en leddes inledningsvis av en grupp experter på Högkvarteret i Stockholm.

I början av 2000-talet skapades en mer formell organisation för att leda insatsstödet på Must, en desk. Balkandesken upprättades som en tillfällig arbetsgrupp. Den hade ansvar för att analysera och bedöma utvecklingen på hela Västra Balkan och inte bara stödja specifika fredsbevarande operationer. NIC:en i insatsområdet var därför endast en av flera viktiga informationskällor för desken.

I desken fördes kompetenser, som fanns på olika delar av Must, samman. Vid desken tjänstgjorde både civila och militära medarbetare – där fanns militära, säkerhetspolitiska, specifika geografiska och språkliga kunskaper. Stödet till insatserna förutsatte att desken kunde hantera skiftande arbetsuppgifter och följa en dynamisk utveckling.

Insatserna på Västra Balkan skapade även stor efterfrågan på beslutsunderlag i Sverige, dels inom Regeringskansliet för att bereda regeringens politiska ställningstaganden, dels inom Försvarmakten för den fortlöpande insatsplaneringen. Balkandesken och NIC:arna löste alltså betydligt fler uppgifter än att ge stöd till befälhavarna i insatsområdena.

Möjligheter till samarbete

NIC-etableringen öppnade upp möjligheter till internationellt samarbete inom ramen för de fredsbevarande insatserna. Att finnas på plats skapade kontaktytor. Relativt snart skedde en utveckling där den svenska NIC:en samverkade med NIC:ar från andra länder. I både Bosnien och Kosovo kom den svenska NIC:en även att dela lokaler med NIC:ar från andra länder, vilket möjliggjorde ännu närmare samarbete.

Det fördjupade internationella samarbetet i insatsområdena medförde dessutom att den svenska NIC:en fick tillgång till en större bredd av källor och mer analyskraft. Det förbättrade inte bara stödet till insatsen, utan innebar även fördelar som kom Balkandesken i Stockholm till del. Närvaron i insatsen gjorde att Must i praktiken fick tillgång till alla de underrättelsetjänster som fanns representerade i området – förutsättningarna att stödja fredsbevarande operationer blev alltså bättre.

Ändrade behov

Balkandeskens arbete skiftade fokus över tiden. Under perioder av hög konfliktintensitet var deskens huvudsakliga uppgift att stödja Försvarmakten med underrättelser till skydd för de svenska truppbidragen och de internationella staberna som ledde operationerna. Arbetet var i hög utsträckning händelsestyrt och hade en operativ karaktär. Stödet lämnades både på plats i insatsområdet och till beslutsfattare i Sverige.

Tyngdpunkten för Balkandeskens arbete kom i takt med att situationen på Västra Balkan stabiliserades allt mindre att handla om hoten mot svensk trupp. Den stabilare situationen gjorde att det ställdes andra krav på stödet från Must, till exempel kunde behoven vara relaterade till frågor om regionens långsiktiga stabilitet och samhällsbyggnadsprocesser. Försvarmaktens behov av underlag från Must minskade samtidigt som Regeringskansliet efterfrågade mer stöd.

Övergången från konflikt till postkonflikt på Västra Balkan innebar att Must behövde tillföra andra kompeten-

Desk – tillfällig arbetsgrupp med uppgift att stödja en internationell insats

NIC – en underrättelseenhet med uppgift att inhämta, analysera och delge underrättelser i ett insatsområde under ledning av Must

NUE – den avdelning vid Must som ansvarar för stödet till internationella insatser

ser och anpassa sig till nya perspektiv. Det gällde såväl vid Balkandesken i Stockholm som i NIC:arna. Samtidigt kunde man inte avveckla förmågan att identifiera och bedöma säkerhetshot, så länge som det svenska truppbidraget fanns kvar i området.

Mot nya insatser

Den svenska NIC:en i Kosovo avvecklades i slutet av 2013, parallellt med att det svenska truppbidraget till KFOR togs hem. Den grupp av europeiska NIC:ar, som Sverige hade ett nära samarbete med, hade upplösts tre år tidigare. Balkandesken på Must lades också ner i slutet av 2013. Personalen på Balkandesken och i NIC:en gick då vidare inom Must till att fokusera på andra insatser.

Must har under sina nästan 20 år på Västra Balkan gjort värdefulla erfarenheter om hur man bedriver underrättelse- och säkerhetstjänst till stöd för fredsbevarande operationer. Många medarbetare på Must har någon gång tjänstgjort på Balkandesken eller i NIC:arna i Bosnien eller Kosovo. Erfarenheterna har omsatts i arbetet med andra insatser,

inte minst den i Afghanistan, och legat till grund för utveckling av Musts organisation.

Ett steg i Musts utveckling togs 2011 då Nationella underrättelseenheten (NUE) bildades. NUE fick uppgiften att leda Musts stöd till internationella insatser. Förändringen innebar bland annat att alla deskar med underlydande NIC:ar överfördes till NUE och att NIC-personalen övergick från att vara tillfälligt rekryterad till fast anställd vid Must. Andra delar av Must ställer specifik kompetens till NUE:s förfogande beroende på insatsområde.

NUE möjliggör en högre grad av professionalisering och större effektivitet, eftersom medarbetarna roterar mellan tjänstgöring i NIC och analysarbete på desk i Stockholm. En av lärdomarna från Västra Balkan är att Musts möjligheter att leverera ett bra insatsstöd ökar när personalen har erfarenhet av såväl strategiskt analysarbete i Stockholm som inhämtning, analys och delgivning i insatsområdet.

Vid sin nedläggning var den tillfälliga Balkandesken Musts äldsta organisatoriska enhet.

Möte om Natos IT-system för insatser

Must var 2013 värd för en internationell konferens, *BICES Board of Directors* (BOD). På den veckolånga konferensen deltog omkring 70 delegater från Natoländerna, Natohögkvarteret, utvalda partnerländer (de sju icke-Nato nationers grupp, där Sverige ingår) och EU:s militära stab.

Board of Directors är motorn i arbetet med att utveckla IT-systemet BICES (som står för *Battlefield Information Collection and Exploitation Systems*). Systemet används inom Nato för att delge underrättelser och kommunicera säkert, bl.a. inom ramen för en internationell insats.

Det var första gången som BOD arrangerades av ett icke-Natoland. Sverige har aktivt medverkat till att utveckla BICES och det faktum att Försvarsmakten och Must erbjöds möjligheten att vara värd för BOD kan ses som ett erkännande.

Arrangemangen och mötet var överlag en framgång för svensk del. Det visade på nytt på vårt engagemang och skapade sannolikt än mer god vilja, både på BICES-sekretariatet i Bryssel och bland Nato-länderna, att tillmötesgå svenska önskemål och förslag att utveckla BICES.

Must version 1.0

Vi möter Erik Rossander, den förste Mustchefen (1993-1999), på ett café i Stockholm för ett samtal om hur Must kom till och hur den första tiden var. Det är en välklädd man, med lyster i både slips och ögon, som frikostigt delar med sig av personliga minnen och hittills icke-berättade episoder från Musts barndom.

23 december 1991

Det var då före doppardan 1991 som linjeföraren på militärhögskolan, överste av första graden Erik Rossander, blev uppkallad till överbefälhavare Bengt Gustafsson och försvarsstabschefen Owe Wiktorin. ÖB meddelade att Rossander skulle efterträda överste 1. gr. Lennart Frick på posten som chef för försvarets Underrättelse- och Säkerhetsledning (USL), då denne gick i pension.

Men Rossander skulle inte bara gå in som ny chef för den lilla stabsenheten, utan fick även ett förändringsuppdrag – att planera och genomföra en grundläggande omstrukturering av Försvarsmaktens militära underrättelse- och säkerhetstjänst. Tillskapandet av en ny underrättelse- och säkerhetsorganisation var en del i ÖB:s plan att ”göra om Försvarsmakten till en enda myndighet”, berättar Rossander. Det var inte alldeles självklart med lyd-nadsförhållandena för Musts del. Diskussionerna mynnade till slut ut i att Chefen Must underställdes ÖB samtidigt som han skulle vara direktföredragande för försvarsministern.

ÖB hade två skäl för att omstrukturera underrättelse- och säkerhetstjänsten inom Försvarsmakten. Det ena skälet är Erik Rossander säker på.

– ÖB ville ominrikta arbetet, det skulle bli mindre av att räkna robotar och andra prylar på militärparader och mer säkerhetspolitisk analys. Då som nu fanns osäkerhet om vart Ryssland skulle gå och hur andra länder skulle agera. Det var mot den bakgrunden som ÖB ville ha ett bredare perspektiv på omvärlden, säger Rossander.

Det andra skälet till omstruktureringen är Rossander mindre säker på, men han tror att ÖB ville ändra den struktur som rådde sedan försvarsstaben omorganiserades 1989 med krav på reduceringar. Då flyttade man helt enkelt ut den bearbetande delen, Underrättelse- och Säkerhetskontoret (USK), till att lyda direkt under myndigheten ÖB, medan Kontoret för särskild inhämtning (KSI) låg kvar under chefen för försvarsstaben. Båda kontoren inriktades dock av nämnda USL, som var en liten stabsfunktion inom försvarsstaben. Denna ordning var inte särskilt funktionell.

Rossander påbörjade sin nya tjänst i januari 1993 och gick parallellt med företrädaren Frick fram till dennes pensionering i september samma år. I oktober 1993 organiserades Must inom interimorganisationen Försvarsmaktens organisationsmyndighet och den 1 juli 1994 bildades förbandet Högkvarteret som Must kom att ingå i.

Ett ”ovälkommet budskap”

En av de första utmaningarna för den första Mustchefen Erik Rossander var att skapa ett fotfäste för Must inom Försvarsmaktledningen. Men den kanske svåraste utma-

ningen bestod i att få gehör för ett ”ovälkommet budskap”, nämligen Rysslands förfall.

– Jag kan inte leverera en hotbild avseende Ryssland, för det finns ingen, inledde Rossander en konferens på Näsby slott med anledning av arbetet med ÖB:s perspektivplanering.

Budskapet att ”fienden hade gått hem” togs inte emot med blida ögon av vissa och stämningen var tryckt.

”I am the Swedish NIC”

Kort efter Rossanders tillträde som Mustchef inledde Försvarsmakten sina internationella insatser på Västra Balkan. Nato, som senare ledde insatsen i Bosnien och Hercegovina, beslutade 1996 att truppbidragande nationers underrättelsetjänster skulle bjudas in att etablera en underrättelseenhet vid styrkehögkvarteret i Sarajevo, en så kallad *National Intelligence Cell* (NIC).

Must och Sverige nappade på erbjudandet, men det krävdes påstötningar på flera plan för att det skulle bli av. Varje morgon traskade överste Jan-Gunnar Isberg (som var placerad hos den svenska ambassadören i Sarajevo och hade erbjudit sig att representera Must) upp till badhuset i Sarajevo, där Natos högkvarter var inrymt. Han meddelade att ”*I am the Swedish NIC*” och bad om att få bli insläppt. Efter en tid tröttnade man på Isberg och gav honom ackreditering. Must fick etablera sin NIC. (Se vidare i avsnittet om Västra Balkan på s. 5.)

Regeringskansliet som beställare

Försvarsmaktens behov av underrättelser vad gäller ”Ryssland på skruv- och mutternivå” avtog under 1990-talet. Mot den bakgrunden ville Rossander få till stånd en aktiv dialog med Regeringskansliet för att tydligare förankra regeringens underrättelsebehov. Han bjöd därför in berörda statssekreterare till Must, en åt gången, för att skapa sig en samlad bild av regeringens behov.

En succesiv förskjutning mot regeringen och Regeringskansliet som Musts huvudmottagare av underrättelseproduktionen ägde senare rum. Regeringen inrättade dessutom vid millennieskiftet ett sekretariat för att samordna Regeringskansliets underrättelsebehov – något som Rossander hade förespråkat.

Vi skötte oss själva

Det regelverk för försvarsunderrättelseverksamhet, som vi har idag, kom till först efter Rossanders tid på Must.

– Jag hade bara tre instruktioner, säger den förre Mustchefen.

– Den första var att hålla Regeringskansliet, via Försvarsdepartementet, underrättat om verksamheten, den andra var att orientera Försvarets underrättelsenämnd på deras begäran*, och för det tredje skulle jag en gång om året redovisa den ekonomiska förbrukningen till Försvarsdepartementet. Det fanns överlag lite krav på återredovisning, och vi skötte oss i princip själva, konstaterar Rossander.

50-50

Fördelningen mellan officerare och civila var under Musts första år runt 50-50, uppskattar Rossander. Även om det var något sämre ställt med andelen kvinnor, så arbetade flera kvinnor i underrättelseproduktionen och på analysavdelningen. Den stora utmaningen för Mustchefen låg framför allt i att hitta karriärvägar för de civila. Några formella hinder för att tillsätta chefsbefattningar med civila fanns inte, men motståndet bland officerarna i chefskretsen var märkbart.

– Många höjde på ögonbrynen när jag tillsatte en civil befattningshavare som kontorschef, avslöjar den förre Mustchefen.

Rossander minns åren på Must som oerhört intressanta och spännande. Det gnistrar i ögonen när han berättar om hur stimulerande det var att arbeta med oerhört kompetenta människor, om personliga möten och dåtida skeenden. Rossander har sedan pensioneringen fyllt dagarna med bl.a. olika utredningsuppdrag, engagemang i Krigsvetenskapsakademien och ideella verksamheter.

*Försvarets underrättelsenämnd (FUN) ersattes 2009 av Statens inspektion för underrättelseverksamheten (SIUN). Se vidare om SIUN i avsnittet om granskning och kontroll av Must på s. 33.

Säkerhetsskydd i förändring

Försvarmakten befinner sig i omdaning på logistikområdet. Syftet är att frigöra resurser till förmån för kärnverksamheten. Men upphandlingar av tjänster och varor kan inte ske hur som helst – det måste ske i enlighet med upphandlingslagstiftningen. Musts roll är att stödja övriga Försvarmakten i detta arbete. Stödet sker framför allt i form av utbildning, kontroll och normgivning inom säkerhetsskyddsområdet.

”Niklas”, som började på Must 2013, arbetar idag med säkerhetsskyddad upphandling, eller SUA som det kallas på fackspråk. När privata företag ska delges sekretessbelagd information som rör rikets säkerhet, i samband med upphandling, måste hanteringen av information och eventuella krav på säkerhetsskydd regleras i ett säkerhetsskyddsavtal.

Orsaken till att det måste regleras i säkerhetsskyddsavtal är att säkerhetsskyddslagen endast gäller för statliga myndigheter, kommuner och landsting – inte för privata företag. Företagets ledning och personal måste sedan säkerhetsprövas innan de kan delges sekretessbelagd information

som rör rikets säkerhet.

– Det är de principiella SUA-frågorna som Must arbetar med, förtydligar Niklas.

– Vi på central nivå har till uppgift att klargöra förutsättningarna för förbanden som har den närmsta kontakten med leverantören. Och eftersom det är FMV som sköter det affärsjuridiska kring upphandlingen, måste beställaren i Försvarmakten jobba nära dem och ställa tydliga krav på vad som ska gälla. Det är inte bra att i efterhand, när avtalet väl är påskrivet, komma med nya krav på säkerhetsskydd. Och att säga upp avtal kan bli dyrt.

Arbetet handlar i många fall om att hitta lösningar på problem som förbanden stöter på.

– Det händer då och då att stressade kollegor på förbanden ringer och presenterar nya situationer, och vill ha vår avdömning helst igår. Men det kan ibland ta tid att svara, eftersom det är ett komplext sammanhang och det finns många aspekter att ta hänsyn till. Det finns ofta inget facit, utan man måste vara lösningsfokuserad och kreativ i det här jobbet, förklarar Niklas.

Att det blev just Must för Niklas del beror av hans intresse för säkerhetstjänst.

– Must hanterar en stor mängd säkerhetsskyddsärenden och här finns många principiellt intressanta ärenden att fördjupa sig i. Det var också efter att ha träffat några medarbetare på Must som jag valde att söka mig till säkerhetstjänsten. Det här är helt rätt plats för mig och mitt professionella intresse, säger Niklas.

Säkerhetsskydd vid organisationsförändringar

Vid större organisationsförändringar inom Försvarsmakten har Must en stödjande roll avseende säkerhetsskydd. Här sammanfattas några av Musts erfarenheter och lärdomar.

De vanligaste och ibland mest allvarliga riskerna

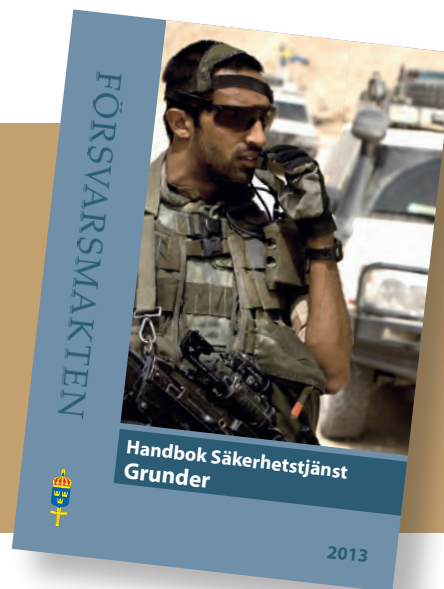
- Otydliga lednings- och ansvarsförhållanden, som i sin tur medför oklarheter om vem som har ansvar för säkerhetsskyddet
- Brister i personaltjänsten, som inte bedrivs tillräckligt aktivt och uppföljande
- Konsekvenser för informations- och IT-säkerhet upptäcks alltför sent
- Säkerhetsbrister som varit kända före organisationsförändringen har inte åtgärdats

Ny handbok i säkerhetstjänstens grunder

Must har under 2013 gett ut en ny handbok om säkerhetstjänstens grunder. Målgruppen för Handbok Säkerhetstjänst Grunder (H SÄK Grunder) är Försvarsmaktens ledning, chefer för organisationsenheter, säkerhets-, IT-säkerhets- och signalskyddschefer samt personal med ansvar för säkerhetstjänst. Handboken beskriver grunderna för genomförandet av militär säkerhetstjänst och syftar till att vara ett stöd i det praktiska arbetet.

De viktigaste säkerhetsskyddsåtgärderna

- Ta tidigt med säkerhetsskyddsfrågorna i projektarbetet
- Fastställ tidigt vem som är ansvarig för säkerhetsskyddet
- En väl genomarbetad verksamhetsanalys är nödvändig för en bra säkerhetsanalys och säkerhetsplan
- Gör en tidig analys av hur förändringen påverkar hantering av information (bearbetning, lagring och behörigheter)
- Det krävs en personaltjänst som kännetecknas av fortlöpande information och personliga samtal samt uppföljande säkerhetsprovningar
- Genomför möten med berörda chefer för att lämna över säkerhetsanalyser och resultat från säkerhetsskyddskontroller
- Fastställ ansvar och former för uppföljning av säkerhetsskyddet – planera in säkerhetsskyddskontroller
- Använd det metodstöd som finns i Handbok Säkerhetstjänst Grunder (se nedan)

Intensivt övningsår i Östersjön

Svensk media har under 2013 återkommande rapporterat om rysk militär verksamhet i Östersjöområdet. Bland annat har intresset för övningar med strategiskt bombflyg över Östersjön varit stort. Det är Musts bild att den ryska militära verksamheten i Sveriges närområde har ökat under de senaste åren. Övningarna är en naturlig följd av den militärreform som Ryssland är mitt uppe i.

Militärreformen i Ryssland

Den ryska militärreformen har kallats den största i Ryssland sedan andra världskriget. Den startade omkring 2009 och löper fram till åtminstone 2020. Målet är att skapa flexibla, lättroliga förband med hög insatsberedskap. Inledningsvis skedde förändringar i de väpnade styrkornas ledningsnivåer och struktur samtidigt som ett omfattande program påbörjades för att fram till 2020 utrusta förbanden med modernare vapensystem – nya eller uppgraderade versioner.

De ryska förbanden kommer succesivt att tillföras fler nya vapensystem under de kommande fem-tio åren. Det innebär även att övningsbehoven kommer att vara stora. Slutsatsen av detta är att Rysslands militära förmåga kommer att öka inom samma tidsperiod. Förmågeökningen sker genom en kvalitativ förbättring, utan att numerärer ökar.

Ryska storövningen Zapad

Reform föranleder ett tilltagande behov av övning – och den ryska militärreformen har nu också gått in i en period

av regelbunden övningsverksamhet. Ett exempel på en regelbundet återkommande storövning är den strategiska övningen *Zapad* (ryska för väst) som genomfördes i delar av västra Ryssland och västra Vitryssland i september 2013. Enligt officiella ryska siffror deltog 22 250 man. Under en tioårsperiod kommer övningsverksamheten stegvis att höja den ryska operativa förmågan till militära operationer.

Natos övning Steadfast Jazz

Nato genomförde under 2013 vad som beskrivits som den största Natoövningen i Östersjöområdet på ett decennium – *Steadfast Jazz*. Övningen genomfördes i huvudsak i de baltiska länderna och syftade till att öva ledning av sammansatta Natostyrkor. I huvudsak övades Natos snabbinsatsstyrka NRF (*Nato Response Force*), men inga större förbandsenheter deltog i övrigt. Några partnerländer till Nato medverkade, däribland Sverige som skickade stabsofficerare.

Övningen byggde på ett scenario inom ramen för Natostadgans artikel 5 om kollektivt försvar. Behovet inom Nato att öva stora sammansatta markstridsförband, i ett scenario som omfattar en hög konfliktnivå, är stort. Detta beror på att Natoländerna sedan många år varit insatta i lågintensiva konflikter, främst i Afghanistan och Irak, där förbanden uppträder i mycket små enheter mot en motståndare vars uppträdande närmast kan liknas vid gerillakrigföring.

Must följer

Den säkerhetspolitiska och militära utvecklingen i Sveriges närområde, inklusive Östersjöområdet, är central för utvecklingen av Försvarsmaktens förmåga och beredskap i olika tidsperspektiv. Hotet avseende ett militärt väpnat angrepp mot Sverige är fortsatt lågt. Vid kriser eller incidenter i vårt närområde kan dock Sverige och svenska beslutsfattare bli föremål för olika former av påtryckningar. Att följa och analysera utvecklingen i området har därför en framskjuten position i Musts analysarbete.

Information till rätt person – och snabbt

Informationshantering på Must, **information management (IM)**, handlar i grunden om att skapa förutsättningar för att information ska gå till rätt personer och snabbare. Behovet av en fungerande informationshantering blev för många uppenbart i samband med utredningarna om varför terrorattentaten i USA den 11 september 2001 inte kunde föregripas.

Must har alltid hållit på med informationshantering (IM), men inte gjort det strukturerat och samordnat. Den första heltidstjänsten för IM inrättades 2007-2008. Efter ett tag skapades även en sektion för IM-frågor. Först bestod den av en handfull medarbetare – nu har antalet fördubblats. IM-sektionen stödjer idag hela organisationen.

Att vilja dela, det är frågan

Den person som på Must oftast förknippas med informationshantering är Mia. De senaste sju åren har hon varit *information manager* och senare chef för IM-sektionen på

Must. I februari 2014 tillträdde hon posten som ställföreträdande chef för Stödkontoret och kommer även i den rollen att vara engagerad i IM-frågorna.

Bara för att Must har ökat hastigheten i sin informationshantering, betyder det inte att det inte finns stora utmaningar kvar.

– Organisationen måste aktivt vilja dela information och inte tänka i stuprör, här finns fortfarande en hel del kvar att göra, slår Mia fast. De som jobbade på Must för 10 år sedan kommer kanske ihåg att vissa rapporter cirkulerades i pappersversion och det kunde dröja länge innan den där intressanta, och kanske tidskritiska, rapporten äntligen

kom till ditt postfack. Den tiden har vi ju lagt bakom oss.

Med I och M i namnet

Mia har arbetat i över 30 år inom den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten. Hon började sin karriär i expeditionen på dåtidens Underrättelse- och säkerhetscentral. Efter en tid sökte hon sig vidare till en arbetsgrupp som analyserade flygvapnets radarfilmer. Natos och Warszawapaktens verksamhet i Österjöområdet var på den tiden omfattande. Det ena ledde till det andra. Nästa karriärsteg var att Mia blev expert på flygstridskrafter.

På 1980- och 90-talen var kombinationen civil, kvinna och flygstridskraftsexpert ganska sällsynt. Och det fanns utmaningar.

– Jag minns att jag inte fick skriva i en Must-gemensam veckorapport, utan att först ha inhämtat tillstånd från en militär chef, bara för att jag var civil, drar sig Mia till minnes.

Mia och hennes kollegor på flygstridskraftssidan gjorde sig ibland lustiga över att vissa försökte räkna in mer än den baltiska kusten i det svenska närområdet. Förutom Östersjöområdet, räknas idag även Barentsområdet och delar av Norska havet till vårt närområde.

Kan man förutse framtiden?

En förtvivlad ung man brände sig till döds i Tunisien i december 2010. Det blev startskottet till vad som har kallats den arabiska våren – en rad regimer i Nordafrika föll efter folkliga protester, i Libyen ägde ett väpnat uppror rum och i Syrien pågår ännu strider. Utvecklingen överrumplade de flesta. Men hade den gått att förutse? Kan man förutse framtiden?

Svaret på frågan om man kan förutse framtiden är oftast nej, i alla fall om man ställer den till samhällsvetenskapen och inte till dem som tror på spådomar och profetior. Men om frågan omformuleras och kompletteras blir det nekande svaret mindre självklart.

Flera framtider – inte bara en

Förutsägelser om mänskliga beteenden och samhällen är förknippade med stora osäkerheter. Dessa osäkerheter växer snabbt, ju längre in i framtiden man försöker se, och blir till slut ohanterliga. Mängden frågetecken gör att alla försök att påvisa förändringar i framtiden är förknippade med stora felmarginaler.

Inom disciplinen underrättelseanalys har metoderna förfinats för att kunna förutse utvecklingen inom olika områden. Analytiker på strategisk nivå tar ofta fram ett antal mer eller mindre sannolika framtider. För den strategiska underrättelsetjänsten finns det således inte bara en framtid utan flera.

Scenarier förbereder beslutsfattaren

Alternativ för hur utvecklingen kommer att fortsätta i framtiden kallas scenarier. Möjligen är det starkaste argumentet för scenarioanalysens användbarhet att människan länge har tillämpat den, på olika nivåer och med varierande planmässighet.

På individnivå reflekterar människor vanligtvis över framtidsscenarier och rustar sig för dessa med alltifrån den enkla åtgärden att ta med sig ett paraply till picknicken till att teckna försäkringar. På samma sätt fungerar det i organisationer och samhällen, både stora och små.

Syftet med scenarioanalysen är inte primärt att förutse framtiden, utan att definiera vilka sannolika alternativ som beslutsfattaren bör förbereda sig inför. En av underrättelsetjänstens viktigaste uppgifter är att försöka minska

osäkerheterna och hjälpa beslutsfattare att rusta sig inför framtiden. I valet mellan att stå helt oförberedda inför framtiden och att förbereda sig för alternativa utvecklingar, är det senare att föredra.

Bredd och djup ger sannolika scenarion

Underrättelseanalytikern, som arbetar med scenarier, behöver en bred förståelse av vad som påverkar förändringar. Han eller hon behöver vara generalist när det gäller att förstå förändringens dimensioner och kunna arbeta med systemperspektiv. Det vill säga hur aktörer agerar och interagerar i en miljö som styrs av underliggande strukturer.

Men lika viktigt som generella kunskaper om förändring och system, är att analytikern är specialist med spetskompetens. Bredd kombinerat med djup leder till att analytikern i sin analys utgår från sunda grundantaganden och kan komma fram till vilka de sannolika framtidsalternativen är.

Begreppet ”antaganden” har en oförtjänt dålig klang, särskilt inom underrättelsetjänsten, men utan antaganden är det svårt att göra slutledningar. Utan antaganden har vi

dessutom mindre nytta av våra observationer.

Att observera förändringar är inte alltid lätt. Oftast identifieras de för sent. Det gäller att lära sig att tidigt urskilja svaga signaler utan att för den sakens skull falla offer för de sensationella undantagen. För detta ändamål behöver analytikern naturligtvis vara utrustad med ett stort mått av kritiskt tänkande och eftertänksamhet.

Vi vet en hel del om framtiden

Det går inte att förutse framtiden, men med ett metodiskt tillvägagångssätt och kompetens på bredden och på djupet går det ändå att säga en hel del om den.

De utmaningar som underrättelseanalytikern står inför i sin jakt på kunskap om framtiden delas självfallet med alla andra yrkeskategorier som sysslar med ”strategisk framsynhet”. En fördel som underrättelseanalytikern har, är tillgången till information som är förbehållen en ytterst snäv krets. Det ger underrättelseanalytikern ytterligare inblick i det som kommer att påverka framtiden.

Säkerhetsprövning inom Försvarsmakten 1945-2013

Sedan andra världskriget har säkerhetsprövningen inom Försvarsmakten förändrats väsentligt. Många gånger har konkreta fall bidragit till att reglerna ändrats. Säkerhetsprövningens fokus har skiftat från kopplingar till politiska ytterlighetsorganisationer till en bredare personkännedom och djupintervjuer. Musts arbete med att utveckla säkerhetsprövningen fortsätter.

Koppling till politiska ytterlighetsorganisationer 1945-1969

Överste Stig Wennerström spionerade för Sovjetunionens räkning mellan åren 1948 och 1963 och dömdes till livstids straffarbete den 12 juni 1964.

Från andra världskrigets slut och fram till 1969 kallades säkerhetsprövningen för personalkontroll. Den var hemlig för den kontrollerade. Dåvarande Säkerhetspolisen skulle vid en personkontroll lämna ut uppgifter till Försvarsmakten, om han eller hon som kontrollerades var ledande inom så kallade politiska ytterlighetsorganisationer.

Uppgifter om medlemskap i sådana ytterlighetsorganisationer fick dock endast lämnas ut när det gällde befattningar av särskild betydelse för rikets säkerhet. Dessutom krävdes att minst två medborgarrepresentanter var närvarande i statspolisintendentens samrådsnämnd och att de var eniga i beslutet.

Infiltrationsskydd blir säkerhetsprövning 1969-1996

Regeringen utfärdade 1969 en ny personalkontrollkungörelse. Enligt denna fick dåvarande Säkerhetspolisen inte

längre göra personregistreringar enbart av skälet att någon tillhörde en organisation, eller på annat sätt gett uttryck för en politisk uppfattning.

En annan nymodighet i kungörelsen var att den kontrollerade skulle underrättas innan uppgifter lämnades ut och även ges tillfälle att yttra sig. Detta ändrade också till del förutsättningarna för personkontrollen i Försvarsmakten.

Personkontrollen baserade sig åren 1969-1996 enbart på uppgifter ur polisens register och fick bara göras om tjänsten var hänförd till skyddsklass, dvs. av betydelse för totalförsvaret eller rikets säkerhet i övrigt. För en tjänst i den lägre skyddsklassen 2 (till exempel en tjänst förenad med bevakningsuppgift, chefskap för förråd eller kassaförvaltning) fanns utökade möjligheter att lämna ut uppgifter.

År 1971 beviljades Stig Bergling tjänstledighet från en annan myndighet och började arbeta på Försvarsstabens säkerhetsavdelning. Personprovningen av Bergling genomfördes, enligt obekräftade uppgifter, på sådant sätt att Försvarsstaben efterhörde vem Bergling var. Man fick svaret att "det är en bra karl" och därmed underförstått fullt pålitlig och ingen fara att anställa.

En statlig utredning föreslog 1994 bland annat att begreppet infiltrationsskydd skulle ändras till säkerhetsprovning. I en proposition året därpå föreslog regeringen att då gällande förordning om säkerhetsskydd vid statliga myndigheter och personalkontrollkungörelsen skulle ersättas av en gemensam säkerhetsskyddslag.

Personkännedomen viktigare 1996-2006

Säkerhetsskyddslagen med tillhörande förordning trädde i kraft den 1 juli 1996. Lagen säger att säkerhetsprovning alltid ska ske innan en person anlitas för uppgifter av betydelse för rikets säkerhet eller för sysslor som är viktiga vid bevakandet av skyddet mot terrorism. Det gäller även när befattningen inte är av så kvalificerad natur att den är förenad med registerkontroll.

I mitten av 2000-talet inträffade några händelser i Försvarsmakten som rörde massmedial uppmärksamhet. Rubrikerna löd i stil med "Hans lysande militära toppkarriär är över".

Must och förvaltningschefen vid Högkvarteret beslutade i mitten av 2000-talet att medarbetare i den högsta säkerhetsklassen (1) i allmänhet och Försvarsmaktens högre chefer i synnerhet skulle genomgå särskild säkerhetsprovning (SSP). Till dags dato har närmare 300 chefer genomgått denna. Provnigen omfattar bl.a. personbedömning ur ett säkerhetsperspektiv av psykologer, ekonomisk kontroll, fördjupad referenstagning och skyddssamtal.

Säkerhetsprovningsintervjun i centrum 2006-2013

Fram till 2006 grundade sig provningen i huvudsak på registerkontroll. Numera är säkerhetsprovningsintervjun den viktigaste parametern. Den används t.ex. vid rekrytering till Hemvärnet, vid provningar som Rekryteringsmyndigheten gör och av alla förband vid nyanställning och uppföljande säkerhetsprovning.

Säkerhetsprövning i korthet

Den som gör en säkerhetsprövning ska ta ställning till om det finns något som kan ge anledning till osäkerhet om att den person som prövningen gäller är lojal mot de intressen som lagen ska skydda. I första hand bedömer man om det finns bindningar till en främmande makt eller terroristorganisation, eller risk för att personen begår brottsliga handlingar.

Även om personen i fråga är lojal med de intressen som lagen ska skydda kan hon eller han vara en säkerhetsrisk. Personen kan på grund av sin livsföring eller levnadsbakgrund löpa risk att bli utsatt för utpressning. Det kan också finnas en risk för att hon eller han oaksamt (genom slarv) avslöjar sekretessbelagd information.

Säkerhetsprövningen ska därför inte bara omfatta en bedömning av den prövades lojalitet, utan även av hans eller hennes pålitlighet utifrån säkerhetsskyddssynpunkt i övrigt.

Underlaget för säkerhetsprövningen består i huvudsak av allmän personkännedom och i vissa fall av vad som har framkommit vid registerkontroll och särskild personutredning. Den allmänna personkännedomen grundar sig på den egna erfarenheten av personen via t.ex. säkerhetsprövningsintervjun, på betyg, intyg och liknande samt på samtal med referenspersoner.

Om det vid säkerhetsprövningen framkommer information som är av sådan art att en person kan antas ha brister i pålitlighet, lojalitet eller vara sårbar, fattar Must ett säkerhetsskyddsbeslut i personärende. Ett säkerhetsskyddsbeslut i personärende kan inte överklagas och gäller tillsvidare, dvs. har ingen bortre tidsgräns.

Säkerhetsskyddsbeslut i personärende kan formuleras på olika sätt beroende på syfte. Här följer exempel på några förekommande formuleringar.

- *Får inte vara placerad i säkerhetsklass med hänsyn till Försvarmaktens säkerhetsprövning.* Beslutet innebär att det som framkommit vid säkerhetsprövningen är så graverande att en allmän personkännedom och referenser inte kan uppväga bedömningen.

- *Bör inte vara placerad i säkerhetsklass (1, 2 och/eller 3) med hänsyn till Försvarmaktens säkerhetsprövning.* Musts utredning har visat att personen inte bör vara placerad i säkerhetsklass (eller den specifika säkerhetsklass som beslutet avser). Det innebär att det som framkommit vid säkerhetsprövningen är graverande, men kan i undantagsfall uppvägas av den allmänna personkännedom som bedöms finnas inom organisationsenheten. Ärendet överlämnas därför till chef för organisationsenhet för slutligt beslut om placering.

Under perioden 2006-2013 har antalet säkerhetsskyddsbeslut i personärende, som Must har mandat att fatta, sjunkit från 400 ärenden till ca 250 per år. Detta beror på att förbanden, genom utbildningsinsatser och stöd från Must, har ökat sin kompetens i hantverket att säkerhetspröva personal.

Ny handbok i säkerhetsprövning

Säkerhetsprövningen i Försvarmakten har sedan Handbok Säkerhetstjänst Skydd gavs ut 2007 genomgått omfattande förändringar. Förändringsarbetet har resulterat i flera nya direktiv och manualer. Utgivningen av Handbok Säkerhetstjänst Säkerhetsprövning under 2013 innebär att det för första gången på länge finns en komplett instruktion för säkerhetsprövning.

IT- och informationssäkerhet i fokus

2013 var året då IT- och informationssäkerhet blev högaktuellt i många länder till följd av avslöjanden om underrättelsetjänsters data-insamling och samarbeten. Must analyserar kontinuerligt trender och händelser inom IT- och informationssäkerhetsområdet för att kunna förbättra Försvarsmaktens skydd.

IT-system "då" och "nu"

De allra flesta av oss tar del av eller bidrar själva aktivt till informationssamhället. En spännande digital värld har vuxit fram – med surfplattor, smarta telefoner, appar, sociala medier, trådlösa nätverk och möjligheter att ständigt vara uppkopplad, privat som i arbetet. Att använda IT-system är också för de allra flesta ett naturligt inslag i arbetsdagen.

Om man jämför dagens IT-system med de system som fanns tidigare, för inte alltför många år sedan, finns så klart stora skillnader. I tabellen finns en förenklad jämförelse mellan då och nu.

IT-system "DÅ"	IT-system "NU"
Statiska över livscykeln	Snabb och dynamisk utveckling
Enkla, tydligt avgränsade eller sektionerade	Komplexa, med stora beroenden av andra system och många externa anslutningar
Långsam utveckling och föga behov av 24/7-organisation	Kräver aktivt ägarskap, löpande beslut om funktionaliteter och konstant övervakning
Ett system – en databas	Databaser är gemensamma eller delas mellan olika system
Inmatning ofta omständig och lagringsutrymmet begränsat	Stora mängder information kan tillföras eller extraheras snabbt
Överskådlighet relativt enkelt	Helhetskunskap är en utmaning även för ansvariga och ägare
Användarmisstag får begränsade effekter för säkerheten	Användaren spelar en viktig roll för att upprätthålla säkerheten

Inom Försvarsmakten finns flera IT-system. Vissa används för information som omfattas av sekretess. Om än i något långsammare takt, genomgår myndighetens IT-system samma förändringar som sker i IT-systemen i övriga samhället.

Ett exempel är att Försvarsmakten under 2013 infört mobila plattformar för att medarbetare ska kunna få utökad access till jobb-e-post. En av Musts uppgifter är att ge stöd till myndighetens IT-utveckling, så att den kan ske med det skydd som behövs.

Gap och hot

Man talar ofta om det IT-säkerhetsmässiga gapet i samhället och att detta ökar. Med andra ord går IT-utvecklingen i samhället så fort att utvecklingen av säkerhetsåtgärder för skydd av system och information har svårt att hålla samma tempo. Det IT-säkerhetsmässiga gapet kan minskas med hjälp av olika skyddsåtgärder, men sannolikt aldrig helt tillslutas. En illasinnad aktör, såsom en främmande makts underrättelsetjänst, känner naturligtvis till detta och försöker utnyttja IT-systemens sårbarheter för att hämta in eller ändra i information, eller bara förstöra.

Hotet mot Försvarsmaktens IT-system och den information som hanteras i dessa är i högsta grad påtagligt. Sedan 2005 bedöms den dimensionerande hotbilden utgöras av främmande underrättelseverksamhet. Det kan antas att en potentiell aktör som har intention att ta sig igenom myndighetens säkerhetsskydd, använder sig av olika metoder och har stort tekniskt kunnande.

Även andra aktörer än främmande underrättelsetjänster kan ha intresse av att skapa sig tillträde till Försvarsmaktens IT-system och information, exempelvis som ett led i att planera för att stjäla materiel eller utföra sabotage eller attentat mot skyddsobjekt. Men det är utifrån hotet från de största och med kvalificerade främmande underrättelsetjänsterna som ribban för säkerhetsskyddet ska läggas.

Användarens roll för IT- säkerheten

I dagens komplexa IT-system påverkar en användare säkerheten genom sitt agerande. Utan tillräcklig kunskap om system och hot ökar risken att han eller hon lägger in fel sorts information, eller kopplar in fel utrustning och därmed öppnar bakdörren för en obehörig aktör.

I det lilla gäller det att fundera över vad man fyller sin tjänstemobiltelefon med, hur ett mail från en dåligt skyddad hemdator kan påverka säkerheten i IT-systemet på kontoret. Det senare förstärks av att gränserna mellan privat och tjänsterelaterad tid, information och utrustning, har blivit mindre tydliga.

En medarbetare, som hanterar sekretessbelagd information, rör sig i flera så kallade informationsdomäner. Hanteringen sker elektroniskt i olika IT-system som är byggda på olika tekniker. Handgreppen för att t.ex. märka dokument och e-post med informationsklassificering skiljer sig åt mellan systemen. Informationssäkerheten blir därför beroende av att medarbetaren tankemässigt kan klassificera rätt (dvs. förstå sekretessbestämmelser) och praktiskt göra de olika handgreppen för att infoga en markering.

Möjligt att medarbetaren kartläggs

Den digitala världen med bl.a. sociala medier innebär en större potentiell kontaktyta som är till nytta för den enskilde

medarbetaren, men även för den organisation han eller hon arbetar för. En baksida av den digitala världen är dock att en främmande underrättelsetjänst, snabbt och till låg kostnad, kan hitta information om för dem intressanta personer och kanske även gör kontaktförsök.

I vårt öppna samhälle med långtgående yttrande- och informationsfrihet är det svårt att begränsa rörelsefriheten i den digitala världen. Det är inte heller möjligt att helt förhindra övervakning av medarbetare på t.ex. sociala medier. En realistisk syn är att vi får acceptera att vi kan bli kartlagda och att vi därför måste anpassa vårt agerande därefter. Ett sätt är att vara uppmärksam på onormala kontaktagningar, veta var man kan rapportera dessa och våga rapportera om de inträffar.

Utbildning centralt för skyddet

Utbildning är centralt för att höja säkerhetsmedvetandet. Kunskap om bestämmelser, hot och konsekvenser av ett ogenomtänkt agerande i Försvarsmaktens IT-system och på internet kan minska risken att man oavsiktligt röjer information. En medarbetare som bevisligen haft kunskapen, men ändå valt att frångå bestämmelserna och agerat felaktigt, kan komma att ställas till ansvar vid en informationsförlust. Läs längre fram om den nya handboken om informationssäkerhet och om digitala utbildningar.

Ägaren och IT-säkerhet

Det ställs helt andra krav på ansvariga – produktägare eller systemägare – för den typ av moderna IT-system som kortfattat beskrevs i tabellen på s. 24.

För att kunna värdera och garantera säkerheten i systemen krävs att de ansvariga har en god uppfattning om helheten. Vilka är kopplingarna till andra system och är dessa säkra? Vem ansvarar för de externa anslutningarna? Idag då IT-system växer snabbt och dynamiskt är det inte ovanligt att de ansvariga brister i helhetskunskapen. Ibland finns kunskapen om vissa delar av systemen hos någon annan, t.ex. en konsult eller underleverantör.

De ansvariga behöver också ha kontroll över helheten i systemen vad avser informationsmängd och informationsklassificering. Det krävs ett aktivt agerande för att övervaka vad som matas in och vad som skapas genom sammanslagningar av informationsmängder. De ansvariga måste på samma gång också se till att det finns tydliga rutiner och verktyg för att tilldela och analysera behörigheter. Vem som har tillgång till vad och vilka som har administratörsrättigheter, är viktiga säkerhetsfrågor.

Det är inte ovanligt att ett IT-system, efter att ha godkänts i säkerhetsavseende, växer med nya funktioner och fler klienter. Tidigare då systemen var statiska över livscykeln kunde säkerheten bibehållas enklare – i dag krävs det aktiva beslut av de ansvariga för att kontinuerligt utvärdera och garantera säkerheten.

Chefens roll

Beslutsfattande chefer behöver också god kunskap om IT-system och hotbild. En av Musts erfarenheter är att säkerhetsbrister ofta beror på en negativ attityd, som leder till felaktiga beslut om dimensioneringen av IT-skyddet. Ekonomi eller verksamhetens nytta kan till exempel ha fått väga för tungt. Risktagningar måste kommuniceras på ett sätt så att beslutande chef verkligen förstår vad besluten innebär för informationssäkerheten.

IT-produkter kan vara manipulerade

Must är involverat i ett antal av Försvarsmaktens IT-projekt. Musts stöd till projekten består i att kravställa, verifiera och godkänna IT-säkerhetskomponenter och kryptosystem. Betydelsen av detta stöd blev tydligt under 2013 med tanke på vad som rapporterades i media. Då blev det allmänt känt att hårdvara i datorer kan vara manipulerad för att göra IT-attacker och att USB-uttag eller tangentbord och möss kan innehålla sändare – före leverans.

De produkter, som Must godkänner, kan sägas vara det första skyddet mot cyberkrigsföring. En granskare av IT-komponenter kan dock inte granska precis allt – komplexiteten i moderna system gör att det skulle bli mycket resurskrävande. Det är av största vikt att se på hela systemarkitekturen och skapa en design som leder till att fokus för granskningen kan läggas på de mest kritiska komponenterna. Det gäller också, som togs upp ovan, att skapa sig en bild av utvecklings- och tillverkningsprocessen för att få tilltro till helheten.

Ny samarbetsyta för säkerhetstjänst på intranätet

På Försvarsmaktens intranät Emilia har Must under 2013 startat upp en samarbetsyta. Den vänder sig i första hand till säkerhets-, IT-säkerhets- och signalskyddschefer och andra med uppgifter som rör militär säkerhetstjänst. Samarbetsytan medger att de som arbetar med säkerhetstjänst, och blir medlemmar i ytan, själva kan starta diskussioner eller publicera nyheter.

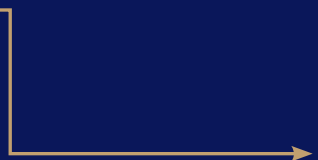
På samarbetsytan finns aktuell information och utbildnings- och informationsunderlag. Must har under 2013 tagit fram en ny digital utbildning i grundläggande säkerhetstjänst, där bl.a. hantering av IT-utrustning och informationsklassificering ingår. Utbildningen finns tillgänglig för alla medarbetare på intranätet. På Emilia finns också en utbildningsfilm om informationssäkerhet och IT-risker i hemmet.

Ny handbok i informationssäkerhet

Musts nya Handbok Säkerhetstjänst Informationssäkerhet (H SÄK Infosäk) från 2013 vänder sig främst till säkerhets- och IT-säkerhetschefer och övrig personal som arbetar med informationssäkerhetsfrågor. Handboken gäller inom Försvarsmakten, men även andra myndigheter kan använda delar av den i sitt informationssäkerhetsarbete. Det finns idag ingen motsvarande handbok i Sverige med samma djup och bredd.

Attaché med insikt i Washington

I denna intervju från januari 2014 delar konteramiral Jörgen Ericsson, svensk försvarsattaché i USA och chef för Sveriges största försvarsavdelning, med sig av sina erfarenheter och iakttagelser. De svensk-amerikanska relationerna hamnade i blickfånget 2013 med anledning av president Obamas besök i Stockholm.

Vad är speciellt med att vara posterad i Washington?

– USA är Försvarsmaktens viktigaste bilaterala partner. Det finns en otrolig bredd på frågorna inom försvarsområdet – ministerbesök, materielsamarbeten, övningar och utbildning. Washington D.C. är på köpet världens politiska centrum. Här händer väldigt mycket, och allt som händer i världen av vikt kommenteras här. Samtidigt är det komiskt att mycket i denna maktens stad bommar igen när det snöar.

Vad gör försvarsavdelningen i Washington?

– Huvuduppgiften är att följa den amerikanska försvarspolitikerna och försvarsmaktens utveckling. Vi på försvarsavdelningen lägger också ner mycket tid på att planera och delta i besök från Sverige. Försvarsministern var i somras här på besök. ÖB brukar komma över varje år. Och sen har vi en strid ström av generaldirektörer. De här högnivåbesöken från Sverige är också mycket nyttiga för oss, för att de ger oss tillträde till de högre nivåerna i ledarskapet här i USA.

Vart är USA på väg säkerhetspolitiskt?

– Nationell säkerhet är alltid högt på agendan här. Man ska komma ut med en reviderad säkerhetsstrategi under 2014. En huvudingrediens blir säkert att fortsatt vrida fokus mot Stilla-havsområdet och Asien. Dessa områden är viktiga för USA:s ekonomi och tillväxt, och därmed även för den nationella säkerheten. Det handlar dels om att bygga vidare på de partnerskap som man har i regionen, med till exempel Australien, Sydkorea, Japan. Det handlar dels om att visa politisk och militär närvaro. Man vill inte att konflikter och misstro mellan länderna där borta ska blossa upp till väpnade strider. Det man vill se, är en utveckling som gynnar handel och håller de globala transportkorridorerna öppna. Kampen mot terrorismen, eller insatser mot våldsam extremism som det idag ofta heter, är fortfarande väldigt viktig för Obama.

Drar man ner på försvaret i USA?

– USA lägger fortsatt ner enorma resurser på försvaret, men de senaste två åren har tvingande besparingar slagit in. Republikaner och demokrater strider om statsbudgeten och hur mycket skulden får växa, och när de inte kommer överens, så stänger statsapparaten ner eller blir det halt för vissa aktiviteter. 2012 och 2013 fick försvaret tioprocentiga nedskärningar. Men för år 2014 har sparbetinget lättat något och landat på en stabil nivå. Förutsättningarna för försvaret att planera blir nu bättre. Målet att vara teknologiskt överlägsen sina potentiella motståndare på alla arenor ligger fast – mark, sjö, luft, rymd och cyber. Militären agerar globalt och ska kunna vara engagerade i två konflikter samtidigt.

Är Washington lättarbetat?

– Om du med lättarbetat menar att få tag på information, är svaret både ja och nej. Det inte lätt att få tillgång till det högre ledarskapet i Washington. Det handlar om mycket upptagna människor och väldigt många försvarsattachéer konkurrerar om deras tid – det är inte som i Sverige där en utländsk attaché ganska snabbt kan få träffa ÖB. Till vardags är vi glada om vi får till möten på generalsnivå. Här finns inget som motsvarar den svenska offentlighetsprincipen. Å andra sidan är det amerikanska samhället så väldigt öppet. Både Senaten och Representanthuset har öppna förhör. Det finns många tankesmedjor som anordnar föreläsningar och diskussioner varje dag. Och så en aktivt grävande media.

Har du några särskilda yrkesknep?

– För att komma in och hitta rätt i maktens korridorer måste vi nätverka. Det är de personliga kontakterna som spelar roll för att få tillträde till generalerna. Sedan vi kom hit i augusti 2011 har jag och min fru anordnat inte mindre än 28 middagar och mottagningar, för att skapa värdefulla kontakter. Men det handlar också om att komma med något till ett möte, att ge något eller ha ett budskap. Det funkar inte att bara komma till en högt uppsatt amerikan och tro att det räcker med att lyssna och ställa frågor. Vi påtalar detta för inkommande besökare från Sverige, så att de inte gör det misstaget.

– Samarbete inom ambassaden och med andra är också en nyckel till information och kontakter i administrationen. Försvarsavdelningen jobbar nära den politiska avdelningen på ambassaden och alla tjänstgörande svenska officerare i

USA träffas ibland och hjälper varandra. Jag träffar också andra nordiska och europeiska attachéer. Ifjol blev jag *vice-dean* (ungefär biträdande ordförande) i den lokala försvarsattachéföreningen – något som även hjälper till.

Hur är det med förbandsbesök?

– Tyvärr är det sämre ställt med den saken. Amerikanerna har temporärt slutat arrangera studieresor och förbandsbesök för oss utländska försvarsattachéer. För några år sedan när försvarsmakten här fick sparbeting, strök man tyvärr dessa aktiviteter. Jag har påtalat för *Pentagon* att vi inte är nöjda med detta och sagt att vi förväntar oss reciprocitet. Precis som de amerikanska försvarsattachéerna i Stockholm har ett aktivitetsprogram, vill vi ha ett här.

Försvarsavdelningen i Washington

På försvarsavdelningen i Washington D.C. arbetar totalt sju personer, varav fyra attachéer. Konteramiral Jörgen Ericsson är chef för avdelningen och har till sin hjälp tre biträdande attachéer, som kommer från de olika försvarsgrenarna. Jörgen Ericssons fru, Malin, deltar i representation och bistår i det nätverkande arbetet, bland annat genom att arrangera mottagningar. Försvarsavdelningen i Washington D.C. är Sveriges största till antalet medarbetare, följd av den i Moskva.

Totalt har Sverige 27 residenta försvarsattachéer.

Granskning och kontroll

Must bedriver försvarsunderrättelseverksamhet och militär säkerhetstjänst. Den lag som är av grundläggande betydelse när Must bedriver försvarsunderrättelseverksamhet är lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet. När Must leder och bedriver militär säkerhetstjänst är säkerhetsskyddslagen (1996:627) av stor betydelse.

Att följa och respektera lagar och förordningar är en självklarhet för Must, som måste ha både uppdragsgivarnas och allmänhetens förtroende. Allmänheten saknar detaljerad insyn i Must och dess verksamhet. Detta beror på behovet att hemlighålla organisationens förmåga – inte minst med hänsyn till hotet från utländska underrättelseaktörer – och att underrättelserapporter och säkerhetsskyddsåtgärder normalt sett faller under sekretess. Frågor om sekretess och säkerhetsskydd är reglerade i lagstiftning.

Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten

Under 2013 har Must granskats vid ett flertal tillfällen av Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten (SIUN)*, som kontrollerar bl.a. om verksamheten bedrivs i enlighet med lagen om försvarsunderrättelseverksamhet. SIUN har även granskat den personuppgiftsbehandling som Försvarsmakten utför enligt lagen (2007:258) om behandling av personuppgifter i Försvarsmaktens försvarsunderrättelseverksamhet och militära säkerhetstjänst.

Granskningarna utgör samtidigt ett stöd för Must, eftersom SIUN tillför viktiga perspektiv på verksamheten.

Granskningarna föregås alltid av ett omfattande förberedelsearbete vid Must i syfte att ge SIUN bästa möjliga underlag för att kunna utföra granskningen.

Datainspektionen

Även Datainspektionen (DI)* kontrollerar att Must följer lagen om behandling av personuppgifter i Försvarsmaktens försvarsunderrättelseverksamhet och militära säkerhetstjänst. DI har under 2013 meddelat ett antal förelägganden och ett påpekande som rör hanteringen av personuppgifter enligt den lagen. Musts bedömning är att merparten av de rapporter med personuppgifter som inkommer är nödvändiga för försvarsunderrättelseverksamheten och den militära säkerhetstjänsten och därför får behandlas. Däremot påtalade DI brister i hur Must verifierar detta genom en reell nödvändighetsprövning i den löpande verksamheten. Must har genomfört och fortsätter att genomföra ett omfattande utvecklingsarbete för att åtgärda DI:s förelägganden.

Dialog med uppdragsgivarna

Dialogen med Regeringskansliet, främst genom Enheten för samordning av försvarsunderrättelsefrågor (SUND) på Försvarsdepartementet, säkerställer att underrättelseprodukterna motsvarar förväntningarna och anpassas när verkligheten ställer nya krav. Motsvarande dialog sker också med andra staber och ledningar i Högkvarteret. Musts ekonomiska redovisning och efterlevnad av förvaltningskrav granskas framför allt av Riksrevisionen och genom försvarsmaktsinterna processer.

*www.siun.se respektive www.datainspektionen.se

Utveckla underrättelse- och säkerhetstjänst för insatsorganisationen

När Försvarsmakten genomgår en reform för att bli en insatsorganisation med hög tillgänglighet och användbarhet, måste även underrättelse- och säkerhetstjänsten anpassas och utvecklas.

Must har ett myndighetsövergripande ansvar att leda och samordna utvecklingen av underrättelse- och säkerhetstjänsten. Målet är att skapa största möjliga effekt av de förband, skolor och centra som utför uppgifter inom området. Must har dock inte ledningsansvaret för dessa enheter.

I ansvaret ingår att leda den långsiktiga förmågeutvecklingen av underrättelse- och säkerhetstjänsten. Det arbetet utgår från en helhetsbild och systemförståelse för hur Försvarsmaktens olika delar ska samspela för att få ut avsedd effekt.

Must bidrar med underrättelse- och säkerhetstjänstperspektivet till Försvarsmaktens övergripande planering. Under 2013 har ansträngningarna påbörjats för att lägga fast områdets utveckling i ett helhetsperspektiv inom ramen för arbetet med Försvarsmaktens Utvecklingsplan (FMUP) och Försvarsmaktens Strategiska Inriktning (FMSI).

Must anordnar även särskilda chefsmöten med deltagande från funktionens olika delar för att diskutera förmågeutveckling och åtgärder. Mötena sker varje kvartal och gör det möjligt att tillsammans identifiera och samordna effekthöjande åtgärder.

Ett exempel på ämne som togs upp vid dessa möten under 2013 var samordning i utbildningsfrågor. Att identifiera utbildningsbehov för att säkerställa att framtidens försvarsmaktspersonal har rätt kompetenser, är viktigt i ljuset av försvarsreformen.

MILITÄR UNDERRÄTTELSE- OCH SÄKERHETSTJÄNST

bedrivs till stöd för Försvarsmakten vid flera förband, både i Sverige och i insatsområden utomlands. På några av Försvarsmaktens centra och skolor bedrivs dessutom utbildning inom området.

Varför Must behöver FRA

Must och Försvarets radioanstalt (FRA) lyder under lagen om försvarsunderrättelseverksamhet och delar i mångt och mycket de inriktningar och prioriteringar som regeringen årligen beslutar om för denna verksamhet. Must har dessutom möjlighet att precisera underrättelsefrågor till FRA i en så kallad närmre inriktning.

Inte mindre viktigt för samarbetet mellan FRA och Must är att myndigheterna är beroende av varandra för att de ska kunna fullgöra sina uppdrag på ett bra sätt.

Flera frågor för Musts och FRA:s underrättelseverksamhet är gemensamma, exempelvis terrorism och allvarliga IT-hot. Dessa hot respekterar inga nationsgränser och skär på tvärs över myndighetsuppdrag. I båda fallen har Must och FRA gått samman med Säkerhetspolisen i särskilda samarbetsformer (Nationellt center för terrordhotbedömning respektive Nationell samverkan till skydd mot allvarliga IT-hot). Utan den information som FRA hämtar in, haltar Musts analysen.

Också på ett annat område är Must beroende av FRA, nämligen internationella insatser. Musts stöd till de insatta

svenska förbanden består bland annat av lägesbilder och hotanalyser. Hotanalysen är inte bara strategisk, utan kan omfatta tidskritisk information för soldater på fältet. FRA:s signalspaning utgör en viktig informationskälla för att fånga upp potentiella säkerhetshot mot förband i internationell insats.

I uppföljningen av den militära aktiviteten i det svenska närområdet är FRA av naturliga skäl en nära samarbetspartner till Must. I det här fallet finns en stor del av den intressanta informationen i etern. Musts förutsättningar att lösa sitt uppdrag på ett bra sätt gynnas av den inhämtning som FRA bedriver.

20-ÅRSJUBILEUM

2014 äger ett jubileum rum för att uppmärksamma att Must funnits i tjugo år. En rad olika aktiviteter kommer att löpa under året. Aktiviteterna kommer att omfatta föreläsningar, studiebesök och utställningar med koppling till de senaste 20 åren. De allra flesta aktiviteter är endast för Musts medarbetare, men några kommer att rikta sig till allmänheten.

Must och allmänheten

Under 2013 fortsatte arbetet att sprida information om Musts uppdrag och verksamhet. Årsöversikten för 2012 var ett steg i det arbetet. Must deltog även i Almedalen i juli 2013. En rad mindre informationsinsatser har också genomförts. Till exempel har Must medverkat i ett antal reportage i såväl riksmidier som fackpress om IT-hotet och skyddet av viktiga tillgångar såsom information, kunskap och teknik.

Musts informationsarbete har två huvudsakliga målgrupper: allmänheten och Försvarsmakten. Must har liksom all annan offentlig verksamhet en skyldighet att ge saklig information om sin verksamhet till allmänheten. Inom Försvarsmakten är det dessutom viktigt att alla som arbetar i myndigheten vet vad Musts uppgift och ansvar är. En ytterligare anledning att vara mer öppen är att öka intresset för Must som arbetsgivare.

Under Almedalsveckan deltog generaldirektörerna för Försvarets radioanstalt (FRA) och Säkerhetspolisen (Säpo) och chefen för Must i ett seminarium om hotet från

cyberspionage mot Sverige. Seminariet handlade om hur Sverige som ett högteknologiskt land bäst kan skydda sig från andra länders försök att komma åt information i svenska IT-system. Hotbilden, motåtgärder och myndigheternas samverkan berördes under seminariet. Uppslutningen till seminariet var god och det blev en intressant diskussion under frågestunden.

Must är beroende av många olika spetskompetenser för att kunna fullgöra sitt uppdrag. Under året har företrädare för Must deltagit i ett flertal rekryteringsmässor eller studentträffar för att sprida information om hur det är att arbeta på Must och vilka kompetenser som efterfrågas.

Must tillfrågas löpande av allmänhet och journalister om utvecklingen i olika länder eller då något händer. 2013 var inget undantag. På grund av sekretess är dock Must flera gånger förhindrat att svara på frågor eller kommentera påståenden. Det är framför allt med hänsyn till att skydda inriktning, metoder och källor som vi inte kan svara.

Om Must

Dagens Must tillkom i samband med att Försvarsmaktens ledning, dåvarande Försvarsstaben, omorganiserades till att bli förbandet Högkvarteret. Must bildades genom en sammanslagning av olika enheter som hade uppgifter inom området underrättelse- och säkerhetstjänst. Även om interna förändringar ägt rum sedan dess, är det 1994 års Must som utgör grunden för dagens organisation.

Den svenska försvarsmakten har i århundraden samlat in och sammanställt information om förhållanden i utlandet och upplevda säkerhotshot, inte minst i krigs- och orostider i Europa. År 1905, under pågående unionskris med Norge, beslutades att inrätta en stående underrättelsetjänst vid Generalstaben.

Det är också 1905 som ofta ses som startpunkten för den moderna eller samtida svenska underrättelsetjänsten. Den svenska säkerhetstjänsten skapades först ett årtionde senare och organiserades även den vid Generalstaben. Den som är intresserad av underrättelse- och säkerhetstjänstens utveckling över tid hittar mer material på Musts hemsida (www.forsvarsmakten.se/must). Det finns idag också ett antal skildringar och fackböcker ute i handeln.

Uppdragsgivarna

Underrättelse- och säkerhetstjänsten i Sverige är, liksom andra statliga verksamheter, uppdragsstyrd. Must ingår i myndigheten Försvarsmakten och tillhör förbandet Högkvarteret med säte i Stockholm. Som en del av Försvarsmakten har Must uppdrag från ÖB att stödja

myndighetens verksamheter både nationellt och internationellt.

Det unika med Must är att organisationen också har ett uppdrag direkt från regeringen. Därifrån får Must årligen särskilda föreskrifter och inriktningsbeslut samt en anslagspost för sin verksamhet (för närvarande drygt 700 miljoner). Med den skyddsvärda verksamhet som bedrivs, följer också att Must har egna stöd- och ledningsfunktioner, separata från övriga Försvarsmakten.

Försvarsunderrättelsetjänst

Begreppet försvarsunderrättelsetjänst används i juridiska och formella sammanhang. Det tydliggör skillnaden mot polisens underrättelsetjänst, men kan leda tanken något fel. Sedan en lagändring 2007 är Must inte begränsad att arbeta med enbart militära hot. Det handlar för Musts del om utrikes underrättelsetjänst. Underrättelsetjänsten ska utgöra ett stöd för svensk utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik. Den ska ge förvarning om hotförändringar, så att uppdragsgivarna inte överraskas.

Hur och vem som får bedriva försvarsunderrättelsetjänst är reglerat i lagen om försvarsunderrättelseverksamhet (2000:130) och tillhörande förordningar och i lagar om bl.a. personuppgiftsbehandling. I Sverige bedrivs försvarsunderrättelseverksamhet av Försvarsmakten/Must, Försvarets radioanstalt, Totalförsvarets forskningsinstitut och Försvarets materielverk (avdelningen Teknisk underrättelsetjänst). Lagen ger rätt att inhämta information med särskilda metoder – så kallad personbaserad och teknisk inhämtning.

Revolutioner, terrorattentat, toppmöten, tester av nya vapensystem och andra viktiga säkerhetspolitiska händelser skapar sug efter information och analys. Det allra mesta underrättelsearbetet är dock långsiktigt – inte händelsestyrt. Det handlar om att kartlägga aktörers förmåga och avsikt, förstå de globala och lokala processerna, och därigenom förutse stegvisa förändringar i den militära och säkerhetspolitiska miljön.

Underrättelsetjänstens fokus skiftar över tid och enligt uppdragsgivarnas prioriteringar. Must har tematiskt sett fått ett breddat arbetsområde sedan mitten av 1990-talet, från det traditionellt militära i vårt närområde (såsom styrke-

förhållanden) till att omfatta bl.a. IT-hot, terrorism och spridning av massförstörelsevapen. Hoten mot Sverige har blivit mer svåravgränsade och nationslösa – utgående från icke-statliga organisationer, nätverk och enskilda. Denna utveckling har bland annat bidragit till ett ökande samarbete mellan Must och andra underrättelsetjänster i Sverige och utomlands.

På motsvarande sätt har Must anpassat sin organisation och kompetens för att arbeta med militära och säkerhetspolitiska förhållanden bortom närområdet. Internationella insatser, såsom insatsen i Afghanistan och tidigare på Västra Balkan, förutsätter ett underrättelsestöd. Det behövs för att kunna bedöma såväl hotbilden mot svensk trupp som den säkerhetspolitiska utvecklingen i regionen. Det svenska medlemskapet i EU har generellt bidragit till ökat intresset för unionens närområde. Om man idag ska förstå internationell storpolitik måste även de nya stormakterna i Asien vara med i analysen.

I korthet går underrättelseprocessen ut på att hämta in information som bearbetas, analyseras och därefter rapporteras. Det är uppdragsgivarna som anger fokusområden och prioriteringar för inhämtningen och rapporteringen.

Musts bedömningar bygger i de flesta fall på information från flera olika typer av källor och alltid på analytikerns expertis och hantverk. Bedömningar kan bygga på information som hämtas in på webben, av svenska försvarsattachéer och genom tekniska och personbaserade källor. Must har möjlighet att inom de givna fokusområdena beställa information från Försvarets radioanstalt.

Säkerhetstjänst

I Musts uppdrag avseende militär säkerhetstjänst ligger att följa upp och bedöma säkerhetshotet mot Försvarmakten och att arbeta med skyddsåtgärder och säkra kommunikationer (signalskydd) för totalförvarsintressen. Grunden för att bedriva militär säkerhetstjänst, i enlighet med säkerhetsskyddslagen (1996:627), återfinns i förordningen (2007:1266) med instruktion för Försvarmakten.

Musts uppgift är inte begränsad till svenska försvarsangelägenheter i Sverige, utan omfattar även svenska förband som deltar i insatser utomlands och försvarsavdelningarna vid de svenska ambassaderna runt om i världen.

Säkerhetshotande verksamhet utgår inte bara från stater, utan även från kriminella, aktivister (som t.ex. vill sabotera

försvarsmateriel) och motståndsgupper i insatsområdena. IT- och informationssamhällets utveckling har inneburit såväl nya möjligheter som utmaningar för verksamheten.

Samhällets efterfrågan på IT-baserade informationssystem ökar – så även inom försvarssektorn. Både myndigheter och privata företag, som på olika sätt arbetar med nationens säkerhet, blir också mer beroende av IT-lösningar för att hantera information, vilket kvalificerade motståndare såsom främmande underrättelsetjänster utnyttjar.

I grunden gäller ett förebyggande förhållningssätt för Musts arbete med säkerhetshot – att reducera sårbarheter och risker i förväg innan skadan uppstår. Militär säkerhetstjänst förutsätter också ett nära samarbete med bl.a. Säkerhetspolisen och Rikskriminalpolisen. Brottsmisstankar utreds alltid av polisen.

Säkerhetstjänstens arbete sker något förenklat utifrån tre utgångspunkter. Det ena kallas säkerhetsunderrättelsetjänst och har ett fokus på kända aktörer. Målet är att få större kunskap om utländska tjänster och deras försök att hämta in information från Försvarmakten och dess säkerhetsintressen.

Det andra arbetssättet – säkerhetsskyddstjänst – utgår istället ifrån skyddsobjektet, t.ex. en organisationsenhet eller ett IT-system som ska hantera hemliga uppgifter. Kontroller ute i organisationen respektive utbildning av personal används här som verktyg för att anpassa nivån för informationssäkerhet, tillträdesbegränsning och säkerhetsprövning.

Det tredje benet i säkerhetstjänsten är signalskyddstjänst. Med hjälp av kryptografiska metoder och övriga signalskyddsåtgärder försöker man förhindra obehörig insyn i och påverkan av telekommunikations- och IT-system. Must godkänner kryptoprodukter som ska användas för information som rör rikets säkerhet. Som en del i det förebyggande signalskyddsarbetet gör Must dessutom kontroller av signalskyddet i telekommunikations- och IT-system. I Musts uppdrag ligger även att leda och samordna signalskyddstjänsten inom det svenska totalförsvaret.

Leda och samordna förmågeutveckling

Underrättelse- och säkerhetstjänst räknas till en av Försvarets stödprocesser. Den är nödvändig för att myndigheten ska kunna fullgöra sina uppdrag nationellt

och internationellt samt planera för framtiden och öva. Must är dock inte den enda delen av Försvarets stödprocesser som bedriver underrättelse- och säkerhetstjänst. Det finns flera förband och förmågor som bedriver sådan verksamhet och utbildning. Bland de specialiserade förbanden återfinns Säkerhetsbataljonen, Underrättelsebataljonen och Underrättelse- och Säkerhetscentrum.

Organisationer som bedriver underrättelse- och säkerhetstjänst måste ständigt anpassa och utveckla sina verksamheter för att kunna möta trender i omvärlds- eller teknikutvecklingen. Must har uppgiften att samordna utvecklingen av underrättelse- och säkerhetstjänsten inom hela Försvarets stödprocesser, vilket innebär att bidra till långsiktig planering och samordning mellan olika delar av myndigheten. Inom militär säkerhetstjänst bidrar Must till säkerhetsskyddet i hela myndigheten – de praktiska åtgärderna vidtas ute i organisationen.

FÖRSVARSMAKTEN

107 85 Stockholm, tel 08-788 75 00

www.forsvarsmakten.se